

STREAM

Support to Regional Aquatic Resources Management

STREAM Journal

Learning and communicating about the livelihoods of fishers and farmers

The STREAM Initiative is supported by AusAID, DFID, FAO, NACA and VSO

Ginbalhag sang STREAM Initiative, Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific, Suraswadi Building, Department of Fisheries Compound, Kasetsart University Campus, Ladyao, Jatujak, Bangkok, Thailand.

Copyright © The STREAM Initiative 2003

Ang pagkopya sini nga pahayag para sa katuyuan nga pang-edukasyon ukon indi-pangkomersiyal ginapahanugutan bisan wala sang permiso halin sa nagapanag-iyang *copyright*, basta ginarekognisar ang ginhalinan.

Ang *reproduction* sini nga pahayagan para ibaligya ukon para sa iban pa nga komersiyal nga katuyuan ang ginadumilian kon wala sang permiso halin sa nagapanag-iyang *copyright*.

Ehemplo nga pagrekognisar para sa isa ka artikulo sang *STREAM Journal*:

Santos, R 2002 Learning from Each Other about Conflict. *STREAM Journal* 1(1), 1-2.

Contents

BFAR Gapadayon sa Rehiyon 6 <i>Janice N Tronco</i>	1
Mga Palangabuhian nga Ginapatigayon sa Sapihan Bay <i>Tee-Jay A San Diego</i>	4
Ang Pagpasanyog Pagpaambit sang Impormasyon Paagi sa mga Barangay Learning Resource Centers <i>Elizabeth M Gonzales</i>	7
Ang <i>Philippines Fisheries Information System</i> <i>Agnes C Solis</i>	10
Ang Kontribusyon sang mga Buluhaton sa Pagplano sa Buyloganay nga Proseso <i>Rommel P Guarin</i>	13
Ang Pagpundar sang Alyansa sang mga Gobyerno-local: Yabi sa Pagsustinir sang Integrated Fisheries and Aquatic Resource Management Councils (IFARMC) <i>Josephine P Savaris</i>	16
Nahanungod sa <i>STREAM Journal</i>	19
Nahanungod sa STREAM	20

Note

Ang kabilugan sini nga STREAM Journal, nahanungod tanan sa Western Visayas, nga nagalarawan sang aton nga kaupod nga ahensiya sa Pilipinas, ang Bureau of Fisheries and Aquatic Resources (BFAR) sa Rehiyon 6. Espesyal nga ginapasalamat man namon ang Guest Editor nga nagkonsepto sini, si Elizabeth (Bebet) M Gonzales, ang STREAM Philippines Communications Hub Manager.

Sa una nga artikulo si Janice N Tronco nagpakilala sa aton sang BFAR – ang maragtas sini, mga serbisyo, misyon, mga paghimakas para sa kauswagan – kag kalakip man ang tatlo ka rehiyunal nga prayuridad nga produkto sa Western Visayas. Ginsulat niya man kon paano ginalab-ot sang BFAR ang mga tawo nga nagakala-on kag nanamian sa isda. Bahin sa organisasyon sang mga mangingisda kag proyekto sa alimango sa palibot sang Sapihan Bay sa Isla sang Panay ang ginatutukan sang ikaduha nga artikulo ni Tee-Jay A San Diego, nga sa diin ginapaathag niya ang pagpadulong halin sa pagsagud pakadto sa pagpatambok sang alimango.

Ang kay Bebet nga kontribusyon sa ikatlo nga artikulo, nagapakita sang Barangay Learning Resource Centers sang Fisheries Resource Management Project, kag naghatag igtalupangud sa mga kabataan nga gina-estoryahan bahin sa isa ka balyena nga nagangalan “Lorkan”. Ang Philippines Fisheries Information System, ang ginalarawan sa ikaapat nga artikulo ni Agnes C Solis, kalakip ang mga *database subsystems* kag ang pag-implementar sini sa mga munisipyo. Nagapakita ini kon paano ginapalapit sa mga mangingisda ang mga impormasyon kag komunikasyon nga teknolohiya (ICTs).

Sa ikalima nga artikulo ni Rommel P Guarin nahanungod sa pagplano, pagmonitor kag pag ebalwar, mabal-an naton kon paano ang mga kaupod nga mga implementor makatingog sa pagbalay sang mga polisa kag iban pa nga mga pamaagi nga sa diin ang komunikasyon mapasanyog sa mga *stakeholders*. Sa katapusan, sa ikaanim nga artikulo, si Josephine P Savaris, sang kaupod nga NGO, nagasulat nahanungod sa alyansa sang mga gobyerno-lokal kag kon paano sila nagatuon sa pagbuylog obra para magdumala sang mga lugar palangisdaan kag magpa-uswag sang pagpangabuhin sang mga imol nga mangingisda.

Malipayon nga pagbasa!

Graham Haylor, STREAM Director
William Savage, *STREAM Journal* Editor
Elizabeth M. Gonzales, *STREAM Ilonggo Journal* Editor

BFAR Gapadayon sa Rehiyon 6

Janice N Tronco

Ang Bureau kag ang iya Maragtas

Ang Bureau of Fisheries and Aquatic Resources (BFAR) Regional Office No 6 amo ang ahensiya sang gobyerno nga responsable sa pagpauswag, pagdumala kag pagkonserbar sang palangisdaan kag iban pa nga dunang manggad sa katubigan sa Western Visayas. Ini yara sa idalum sa direkta nga superbisyon kag kontrol sang Sekrtaryo sang Departamento sa Agrikultura. Katulad sang iban nga ahensiya, ang BFAR nagtuhaw kag nakaagi sa madamo na nga pagbaylo para masundan ang madasig nga pagsanyog sang industriya sa pangisda.

Ang naani nga seaweed nga yara sa Styrofoam bices gonakarga sang mga mangingisda sang Barangay Tiabas. San Dionisio. Iloilo

Nagsugod ang BFAR bilang Dibisyon sa Pangisda sa Bureau of Science sadtong 1907. Sang 1 January 1943, ginhimo ini bilang kabahin sang Fish ang Game Administration sa idalum sang Ministry of Agriculture and Commerce. Gin-organisar bilang Bureau of Fisheries sang 1 July 1947 sa Republic Act No 177. Ang Republic Act No 3512 sang 1963 nagre-organisar sang Bureau nga mangin Philippine Fisheries Commission, nga nagsugod balik sa bureau status sang ginpatuman ang Martial Law Reorganization Plan sadtong 1972. Sang 17 May 1974, gin-ilisan ang ngalan bilang Bureau of Fisheries and Aquatic Resources sa idalum sang Ministry of Natural Resources (MNR) paagi sa Presidential Decree No 461.

Ang Executive Order No 967 nagsaylo sang BFAR halin sa MNR pakadto sa Ministry of Agriculture and Food nga sa ulihi gin-ngalanan nga Department of Agriculture. Sang 25 February 1998, ang BFAR ginhimo bilang isa ka *line bureau* sa idalum sang Departamento sa Agrikultura sa pagpasa sang Republic Act 8550, nga ginatawag man nga Philippine Fisheries Code.

Mga Serbisyo, Misyon kag Katuyuan

Bilang isa ka bag-o ginhimo nga ahensiya, ang BFAR nagatinguha nga sabton ang panawagan sang panahon nga pabakuron ang iya mga serbisyo, labi na gid sa mga mangingisda kag iban pa nga mga sektor sa industriya sa pangisda. Ang Industriya sa Pangisda sa Pilipinas nagasakop sang tatlo ka sektor sang aquaculture, marine kag post-harvest. Ang pinaka sentro nga serbisyo sang BFAR nagalibot sa partisipasyon sang pribado sini nga sektor. Ang BFAR's *vision, mission*: nga may mangin moderno nga pagpangisda, nagakalain-lain nga ekonomiya nga aktibo, abanse sa teknolohiya kag makapa-indis sa iban nga nasyon, kag pagbag-o nga

Mala nga nabulad nga seaweed sa sulod sang mga sako

ginagiyahan sang maayo nga mga pamaagi sa tayuyon nga pagdumala sang dunang manggad, ang prinsipyo sang hustisya-sosyal kag mabaskug nga partisipasyon sang pribado nga sektor. Ang vision sang BFAR ang magbulig sa mga komunidad sang magingisda kag pribado nga sektor para makaprodukto sang bastante, kag madali kag masarangan nga pagkaon para tagsa ka Pilipino kag para may disente nga palangitan-an para sa tanan.

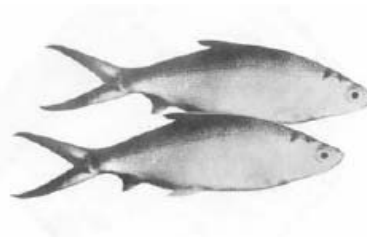
Ang BFAR sa Rehiyon 6 ukon Western Visayas, mapalad nga naga-angkon sang pinakabugana nga lugar palangisdaan sa pungsod. Ang *coastal waters* sang rehiyon nga may kalaparon nga 45,600 sq km ang may yara nga pinakanagakalain-lain nga dunang manggad sa tubigan sa Pilipinas. Ang iya nga 1,300-km nga baybayon nagalakip sang pila ka *bays and coves*.

Kauswagan kag Pagdumalahan

Sa subong ang BFAR naga-implementar sang “Ginintuang Masaganang Ani – Fisheries Program” para maghatag direksiyon kag porma para mapauswag kag madumala ang dunang manggad sa pangisda para sa seguridad sa pagkaon kag pag-angat sa palangitan-an sang magagmay nga mga mangingisda. Ang mga panikasug sa kauswagan nagahatag importansiya sa pagpalapad kag pagpabaskug sang programa sa pagprodukto kag ang paghatag sang mga aktibidad (katulad sang nagakadapat nga teknolohiya, *research, extension kag marketing assistance*). Ang pagpanikasug sa kauswagan nagalakip sang pagkonserbar, pagproteher kag tayuyon nga pagdumala sang dunang manggad sa pangisda. Ang ini nga panikasug malab-ot sa rehiyunal nga lebel paagi sa pagtutok sa target, padayon nga pag-implementar sang mga proyekto waay sapayan sa pagbaylo sang pinuno, kag pagpatigayon sang binag-o nga mga pamaagi para madugangan ang pundo.

Tatlo ka Sahi sang Produkto

Ang BFAR 6 nagpili nga padasigon ang pagpasanyog sang tatlo ka mayor nga produkto sa akwakultura sa rehiyon. Para malab-ot ang ginalaum nga kadamuon nga produkto, nagpreparar sang “*road maps*” para sa sini nga tatlo ka produkto (halin sa wala sa litrato sa idalum): **Tilapia** (*O niloticus*) / **Gentrically Enhanced Tilapia EXcellent strain that has Competitive advantage with\ other tilapia strains for Entrepreneurial Livelihood projects in support to aquaculture for rural development**, ukon GET-EXCEL Tilapia; Seaweed (*Kappaphycus sp kag Gracilaria sp*); kag **Milkfish** (*Chanos chanos*).

Ang pagpalapad sang lugar para sa *fingerlings* kag similya, kag larguhan, sang sini nga mga sahi sang produkto ang ginahatag sa bilog nga rehiyon paagi sa “Backyard Aquaculture Projects”. Ini mga proyekto sa pagdemonstrar sa un kuwarto-hektariya nga lugar nga sa diin ang *fingerlings* nga ginahatag sang BFAR, ginapun-an sang kinahanglanon nga bulig-teknikal. Paagi sa iya nga mga estasyon sa pagpalapnag sang teknolohiya, ang BFAR nagaprodukto sang maayo nga klase sang *broodstock* kag *fingerlings* para mapanghatag sa mga manugpunong kag sa masami nagabuhi sang similya sa mga wala na sang isda nga mga tubigan, *bays* kag suba paagi sa *dispersal activities*.

Paglab-ot sa mga Tawo

Ang Western Visayas may yara nga 170 Fisheries Extension Officers sa idalum sang ila nga mga local government units (LGU). Nagabra sila upod sa BFAR 6 para maimplementar ang mga programa sa pangisda, proyekto kag mga buluhaton sa ila mga munisipyo. Nagahatag man sila sang suporta sa serbisyo-teknikal sa mga nagakinahanglan sa bilog nga rehiyon kag nagabulig man dugang sang *manpower* sang BFAR. Ang BFAR padayon nga nagaserbisyo sa mga interes sang nagakaon kag nanamian sang isda nga mga tawo.

Extension staff nagahatag sang seminar nahanungod sa pagsagud sang seaweed sa mga mangingisda sa Batan, Aklan

Si Janice N Tronco isa ka teknikal nga katapo sang Planning, Monitoring and Evaluation Division sa sulod sang lima ka tuig kag gindesignar nga Information Officer sang BFAR 6. Mapakig-angotan siya sa <streambfar-phil@skyinet.net>.

Mga Palangabuhian nga Ginapatigayon sa Sapiian Bay

Tee-Jay A San Diego

FRMP kag Mangingisda

Ang Sapiian Bay ang napilian nga lugar sang BFAR- Fisheries Resource Management Project (FRMP) sa Western Visayas (Region 6). Isa ini ka magamay nga “bay” ukon lipod nga parte sang dagat sa norte nga bahin sang isla sang Panay. Ang munisipalidad sang Batan sa probinsiya sang Aklan kag mga munisipalidad sand Sapiian kag Ivisan sa probinsiya sang Capiz nagatunga sang responsibilidad sa pagdumala kag pagkonserbar sang naga-iwat nga dunang manggad.

Ang NGO nga Philippine Partnership for the Development of Human Resources in Rural Areas (PhilDHRRA) ang ginkontrata sang FRMP para maghimo sang isa ka tuig nga *community organizing* sa 15 ka barangay sa palibot sang Sapiian Bay. Bangud sini 15 ka organisasyon (isa sa kada barangay) ang ginporma kag ginpabakud para magpangita sang dugang nga palangabuhian bilang estratehiya para mapahagan0hagan ang pagpangisda sa Sapiian Bay. Kampanya sa pagsupot sang kapital (capital build-up ukon CBU) kag internal savings generation ang gintudlo kag masami ginahatagan sang importansiya. Mga training ang ginhiwat bahin sa topiko nahanungod sa values formation, financial recording kag pagdumala sang kooperatiba kag aossasyon.

Pagsagud sang Alimango bilang isa ka Proyekto sa Palangitan-an

Ang PhilDHRRA nag-obra upod sa mga organisasyon, para mahibaluan ang mga puwede mapangitan-an sa ila tagsa lugar. Ang FRMP Project Implementing Unit (PIU) nagdesider nga padayunon and ini mga mga palangitan-an sa panahon nga natapos ang kontrata sang PhilDHRRA kag antes magkontrata para sa ikaduha nga tuig. Ang isa sa mga nakita nga palangitan-an amo ang pagsagud sang alimango kag pagpatambok sini. Ang South East Asian Fisheries Development Center (SEAFDEC) nakahimo sang isa ka mangrove-friendly nga teknolohiya sa pagsagud sang alimango (aquasilviculture) para sa mga mangingisda sa mga munisipyo. Base sa Participatory Coastal Resource Assessment (PCRA) nga ginhimo pagsugod sang FRMP, ang mga kondisyon sa pila ka mga komunidad daw nagapabor sa sini nga palangitan-an. May yara nga mga *mangrove stands* sa lugar kag ang iban nga mangingisda nagakita sa pagpanguha sang alimango.

Ang FRMP Income Diversification component – sa idalum sang Fisheries Extension Training and Communication Division (FETCD) sang BFAR 6 – nagatan-aw sang potensiyal sang pagsagud sang alimango sa katunggan bilang isa ka dugang nga palangigtan-an sang mga organisasyon sang mga tawo paagi sa pagtuon sang teknolohiya kag himo sang plano sa negosyo sini. Naghimo kami sang pagsiyasat sang pagbaligya-anay sini sa nagakakainlain nga estasyon sang mga manugbakal kag nagabaligya sini kag nahibaluan ang kaiwat sang suplay – kag kadako sang pagkinahanglan – sang alimango sa rehiyon nga ginapakita sang kamahal sang presyo sini kumpara sa iban nga sahi sang produkto sa pangisda. Base sa sini nga mga konsiderasyon, ang pagsagud sang alimango mabilang nga isa ka maayo nga inisyatibo para makabulig sa mga mangingisda kag makahatag sa ila sang oportunida nga makadumala sang isa ka buluhaton nga pang-ekonomiya.

Oryentasyon Nahanungod sa Teknolohiya kag Pag-ebalwar sang Lugar

Ang una nga ginakonsiderar nga organisasyon amo ang Nagkakaisang Mananagat sa Bilao sa Bilao, Sapiian, Capiz, bangud nga ang kadamuan sa miyembro mga gapanguha sang alimango. May konsultasyon nga ginhimo kag isa ka oryentasyon para matakus gid ang ila nga kaluyag. Ang importansiya sang proyekto, ang ginhalinan sang teknolohiya kag ang posible nga

kasugtanan sa tunga sang BFAR kag sang organisasyon ginpresenta man. Ang BFAR-FRMP ang mahatag sang tanan nga materyales para sa kurong (ehemplo, kawayan, lambat kag pisi), umpisa nga 2000 crablets kag timbangan. Ang training nahanungod sa teknolohiya pagahimuon sa tatlo ka adlaw. Ang organisasyon mangin responsable sa pagpundar sang kurong, adlaw-adlaw nga buluhaton kag paghatag sang bubod. Ang potensiyal nga lugar gin-ebalwar base sa *site selection criteria* sang SEAFDEC.

Ang Gin-implementar nga Proyekto sa Alimango

Ang kaangay sang lugar, interes sang grupo, kag ang pagtugot sang plano sa negosyo sang FRMP- Project Management Office ang nagtulod sa pag-implementar sang proyekto sa alimango halin sang Hunyo 2003 tub-tob sa Hunyo 2004 sa sini nga mga organisasyon.

- Nagkakaisang Mananagat sa Bilao sa Barangay Bilao, Sapián, Capiz
- Napti Multi-Purpose Cooperative (NMPC) sa Barangay Napti, Batán, Aklan
- Camanci Small Fishers Multi-Purpose Cooperative (CSF-MPC) sa Barangay Camanci, Batán, Aklan
- Cabugao Small Fishers Association (CSFA) sa Barangay Cabugao, Ivisan, Capiz
- Maninang Fishers Organization (MFO) sa Barangay Maninang, Sapián, Capiz
- Lonoy Small Fishers Association (LSFA) sa Barangay Lonoy, Sapián, Capiz

Ang Training

Ang *training* nagalakis sang *lecture* kag *hands-on* nga aktibidad sa paghimo sang kurong sang alimango. Ang importansiya sang ikosistema sa katunggan, *biology* kag pagsagusod sang alimango, pagtukod sang komite sa pagdumala, pagsulat sa monitoring nga pormas, kag pagplano sang mga buluhaton ang gindiskusyon sa *lecture*. Ang mga komite nga gintukod para mamuno sang nagakalainlain nga responsibilidad: *finance and administration, feeding, monitoring, marketing* kag *inventory*. Ang mga miyembro gintunga man sa pito ka grupo para sa adlaw-adlaw nga monitoring kag pagpakaon. Ang mga miyembro sang *Finance* kag *Administration Committee* ang ginhanas sa *simple bookkeeping*. Napanilagan man nga ang mga babaye sang NMPC aktibo nga nagpartisipar sa paghimo sang kurong kag natapos ini sa sulod sang tatlo ka adlaw.

Mga babaye sang NMPC aktibo nga nagpartisipar sa paghimo sang kurong sang alimango sadtong tatlo ka adlaw nga training

Ang Mga Naganar kag Mga Problema

Ang FRMP nagatinguha nga mahatagan sang kapasidad nga magdumala sang *resource-based* kag may mga makitaan nga aktibidad para mapaseguro ang tayuyon nga paghimo sini nga mga inisyatibo, kag pauswagon ini para nga makapaayo sang pangabuhi sang mga tawo. Masami nga pulong-pulong upod sa mga grupo ang ginhimo para mahibaluan ang mga naatubang nga mga problema, mangita sang solusyon, kag tan-awon liwat ang pagdumala sa pagpakaon kag sang kurongan. Kasunod nga mga trainings sa pag-analisar sang gastos kag ganar kag iban ba nga mga talaksan sa pagginansiya ang ginhimo para mahibaluan sang mga organisasyon ang ila kita antes sang ani kag para mahatagan sang importansiya ang *survival rate, average body weight*, presyo sa merkado, ang gastos sa pagsagud, bangud nga may epekto ini sa ginansiya. Waay sapayan sa sini nga bulig, ang ginapanan-aw nga kita wala malab-ot sang tanan nga grupo bangud sang mga problema nga wala maantisipar. Galakip ini sang pag-atake sang mga

ilaga nga nagbunga sa pagpalagyo sang mga alimango (NAMABIL, CSF-MPC), kakulang sang pagkaon (NMPC, CSF-MPC), kag kakulang sang partisipasyon sang mga miyembro (CSF-MPC, CSFO, MPO).

Ang mga naganar kag mga problema sang mga proyekto sa alimango, ang naghatag sang importante nga tulun-an kag eksperyensiya sa pagdumala sang isa ka grupo nga proyekto sa palangabuhian. Gintakos sini ang ila paghugpong kag kooperasyon sa pag-atubang sa mga problema. Nagbukas man ini sang iban nga oportunidad, katulad sang pagbuyloganay sa proyekto sa alimango sang SEAFDEC upod sa BFAR kag NMPC paagi sa isa ka Memorandum of Agreement para sa ikaduha nila nga pagprodukto. Ang CFSO nagapatambok (*fattening*) na lang subong sang alimango kay mas madali ang kita imbes nga magsagud halin sa similya hasta pagdako nga maga-abot sa apat ukon anum ka bulan. Ginapanan-aw nga ang iban nga organisasyon maga-ilog man, gamit ang natun-an nga eksperyensiya sadtong nauna nga pagsagud.

Si Tee-Jay A San Diego isa ka teknikal nga katapo sang BFAR 6 – FRMP Implementing Unit. Mapakig-angotan siya sa streambfar-phil@skynet.net. Sa dugang nga ihibalo nahanungod sa FRMP, magbisita lang sa www.frmp.org.

Ang Pagpasanyog Pagpaambit sang Impormasyon Paagi sa mga Barangay Learning Resource Centers

Elizabeth M Gonzales

FRMP, BFAR, LGU, CRM, IEC kag BLRC

Para mabaliskad and direksiyon sang pag-iwat sang palanguhaon sa tubigan nga sakop sang mga munisipyo¹, kag paghaganhagan sang kaimulon sa mga magagmay nga mangingisda sa mga munisipyo, ang Fisheries Resource Management Project (FRMP) gin-implementar sadtong 1998. Ang Department of Agriculture (DA) amo ang executing agency; and Bureau of Fisheries and Aquatic Resources (BFAR) kag Local Government Units (LGUs) amo ang magaimplementar. Ang FRMP naga-adoptar sang *coastal resources management* (CRM) nga pamaagi sa iya nga pag-implementar. Edukasyon para sa tanan - isa ka paagi sa CRM - ang ginatagaan sang importansiya sang FRMP, upod ang *Information, Education and Communications* (IEC) nga grupo nga magasuporta sa mga rehiyunal nga opisina sa ila mga IEC nga kinahanglanon. Ang pagtukod sang mga Barangay Resource Centers (BLRC) – nga ginkonsepto sang BFAR Region 6 – isa sa mga estratehiya nga gin-implementar sang FRMP para mapasanyog ang pagpa-ambit sang impormasyon, edukasyon kag komunikasyon nga mga serbisyo.

Ano ang BLRC?

Ang BLRC isa ka sentro sang komunikasyon sa barangay nga sa diin ang impormasyon ginapaambit sa mga komunidad sang mangingisda. Ang ini nagalakip sang mga balasahon, impormasyon bahin sa teknolohiya, *manuals* sa pagkonserbar kag pagproteher sang dunang manggad, kag iban pa nga mga materyales nga makahatag impormasyon sa nagakalain-lain nga sektor sa komunidad. Ang BLRC nagaserbe man nga lugar nga hiliwatan sang mga aktibidad katulad sang *livelihoods training*, mga *seminar* bahin sa tayuyon nga pagdumala sang dunang manggad kag *value formation, reorientation* kag *strengthening*. Ang BLRC isa man ka lugar nga sa diin matigayon ang may masami nga pagbaylohanay sang impormasyon sa tunga sang mga nagahatag sang serbisyo, mangingisda, kababaihan, kabataan kag iban pa nga mga grupo.

Konsepto sa Operasyon

Ang BLRC ginabutang sa isa ka barangay nga may yara nga lugar nga mabutangan sang isa ka hulot-balasahan nga may kabinet para sa mga libro, la mesa, siya, kag isa ka hulot nga mahiwatan sang pulong-pulong kag training. Ang FRMP amo ang nagakolekta sang mga balasahon kag mga materyales para sa BLRC ukon nagapangayo sang donasyon kag kontribusyon halin sa mga nagabulig nga tawo ukon ahensiya. Mga *posters* kag iban pa nga *instructional materials* katulad sang *tapes* kag *CDs* ang ginahatag sa sentro. Mga donasyon para sa *audio-visual* nga mga gamit ang aktibo nga ginapangita para nga ang BLRC masami nga makapasundayag sang mga

Ang Camanci Barangay Hall nga sa siin yara and BLRC ginbutang

¹ Isa ka gobyerno-lokal nga nagasakop sang mga barangay

talan-awon para nga ang mga kabataan makatuon sang mga kinahanglanon nga *values, attitudes* kag pag-apresasyar para sa pagkonserbar kag pagproteher sang dunang manggad.

Ang ina ini nga mga talan-awon makatudlo man sa mga mangunguma nahanungod sa tayuyon nga kauswagan sang dunang manggad, kag iban nga mga isyu katulad sang palangabuhian, populasyon kag nutrisyon.

Isa ka tawo sa barangay ang tagaan sang responsibilidad nga magdumala sang BLRC bilang librarian kag custodian. Ang komunidad ginahingyo nga mangin aktibo sa pagdumala sang sentro samtang ang LGU kag BFAR paagi sa FRMP, ang magahatag sang bulig paagi sa pagpangita sang mga materyales kag mga kinahanglanon para padayon ang paghatag sang bag-o nga mga impormasyon. Ang LGU ang responsable sa pagahatag sang mga bag-o nga impormasyon nahanungod sa lokal nga panggobyerno, samtang ang BFAR-FRMP, upod ang iban nga ahensiya sang gobyerno, ang nagapatigatigayon sang mga buluhaton nga katungdanan sang ila taga sa ahensiya.

Ang Mga Basehan sa Pagpili sang Lugar

Suno sa prinsipyo sang CRM, importante nga ang interes sa pagpundar sang BLRC sa isa ka barangay magahalin sa komunidad. Isa ka barangay ang una ginpili kag may nga basehan nga ginhimo para sa pagpili sini:

- Talupangdon nga dedikasyon kag suporta sang mga *fisheries technicians* kag *local government units* sa kauswagan sang lugar
- Makit-an nga interes kag matuod-tuod nga entusiasmo sang lokal nga mga pinuno sa barangay para ma-establisar and sentro sa barangay.
- Ang barangay may yara na nga isa ka lugar nga mabutangan sang BLRC kag sang mga materyales nga upod sini kag isa ka lugar nga puwede pagahiwatan sang mga pulong-pulong
- Ang presensiya sang isa ka organisado nga grupo katulad sang kooperatiba kag kahapos sa pagtipon sang mga tawo sa lugar ginatan-aw man nga dugang nga basehan sa pagpasanyog sang nagakalain-lain nga IEC nga aktibidad para sa FRMP sa subong kag sa palaabuton pa nga hilikuton sa ulihi.

Estado sang Pag-implementar kag Mga Aktibidad sang Pagsugod sang Proyekto

Mga estudyante sa primera grado sa elementariya nagabasa sang mga ginsulat nila nga estorya nahanungod sa mga butang sa ila palibot

Ang BLRC nauna gintukod sa Sapián Bay sa Barangay Mambuquio, Batán, Aklan. Tatlo ka BLRC ang gindugang tukod sa Barangay Napti, Batán, Aklan, kag Barangay Balaring kag Cabugao sa Ivisan, Capiz. Ang pinakabag-o gintukod upod sa suporta sang STREAM Philippines, sa Barangay Camangi, Batán, Aklan sang September 2004. Ang programa naglakip sang mensahe halin sa Barangay Kapitan, isa ka presentasyon nahanungod sa BLRC sang pinuno sang BFAR IEC unit, ang seremonya sa paghatag sang mga libro kag iban pa nga mga materyales sa mga representante sang gobeyrno-lokal sang munisipyo kag barangay kag sang pag-utod sang laso.

Ang mga estudyante kag mga manunudlo nagpatigayon kag nagbuylog sa pagpasundayag sang sine nga "Finding Nemo", pag-estorya nahanungod sa isa ka butanding nga gintawag "Lorkan", pagbasa sang mga estorya sang mga estudyante sa primera nga grado, kag *collage-making*

contest para sa mga yara sa intermedya nga mga estudyante. Ang kada aktibidad nagatapos sa pagpamangkot sa mga kabataan bahin sa mga leksiyon nga ila natun-an halin sa aktibidad.

Mga Tinutuyo sa Palaabuton

Ginapanan-aw nga ang BLRC magserbe nga isa ka database para sa estado sang dunang manggad sa kadagatan sang Sapiian Bay. Ang mga mangingisda makakolekta sang data paagi sa adlaw-adlaw nila nga obserbasyon, mag-diskusyon kag magproseso sang impormasyon, kag maghimo sang malahalon nga mga suhestiyon sa pagdumalahan para sa tayuyon nga kauswagan sang Sapiian Bay. Ang lokal nga gobyerno makahatag suporta sa operasyon sang sentro paagi sa paghatag sang tuigan nga budget. Ang mga eksperyensiya sa sini nga barangay mapaambit, mapa-uswag kag ma-ilog sa iban nga lugar sang Sapiian Bay. Makabulig ini sa kabuhi sang mga komunidad sang mangingisda.

Ang mga estudyante sa Camanci nakatuon ang tanan nga mga talinga samtang gina-estorya ana "Lorkan"

Si Elizabeth M Gonzales ang Communications Hub Manager sang STREAM Philippines sa Iloilo City, Western Visayas, Philippines. Mapakig-angotan siya sa streambfar-phil@skynet.net.

Ang Philippines Fisheries Information System

Agnes C Solis

Introduksyon

Paagi sa iya Fisheries Resource management Project (FRMP), and Bureau of Fisheries and Aquatic Resources (BFAR) nag-establisar sang Philippine Fisheries Information System (PhilFIS). Sa subong yara sa BFAR Fisheries Information Management Center (FIMC), ang PhilFIS gindisenyo para mapatigayon ang pagkolekta, proseso kag sa panahon nga paghatag sang may kahulugan, husto kag masaligan nga data kag impormasyon bahin sa pangisda para makasuporta kag makaserbe bilang instrumento para sa epektibo kag episyente nga pagplano, kag pagdihon sang polisa kag pagdumala sa pangisda.

Ano ang Yara sa PhilFIS?

Ang pinakatinutuyo sang PhilFIS amo ang pagkolekta sang mga data sa pangisda halin sa nagakalain-lain nga kuluhaan (*database subsystems*) kag ibilugon ini nga isa ka pungsudnon nga report nga makabulig sa pagdumala sang pangisda sa Pilipinas, katulad sang *nearshore* kag *offshore fisheries*, akwakultura angot sa tayuyon nga paggamit sang dunang manggad. Sa subong ang PhilFIS, nagalakip sang siyam ka *database subsystems*:

1. *Catch and Effort Database Subsystem* nagalakip sang records sang hulik halin sa mga dungkaan, *effort deployment*, *yield analysis* kag *catch* kag *effort report generation*.
2. *Map Database Subsystem* isa ka computer-based compilation sang geo-corrected thematic maps nga makahimo sang analysis sang geographic information. Makabaton ini sang data nga nagalarawan sang kondisyon sang lugar kag sa mangita sa palibot sini sa isa ka *bay area*.
3. *Fisherfolk Registration Database Subsystem* gindisenyo nga magrecord sang profile ukon kinaiya sang mga mangingisda sa isa ka komunidad.
4. *Municipal Fisheries Licensing Information Subsystem* nagarecord kag naga-isyu sang lisensiya sa pangisda para sa mga mangingisda upod ang ila mga galamiton sa pangisda kag baroto ukon sakayan.
5. *Resource and Ecological Assessment Database Subsystem*
6. *Socioeconomic Assessment Database Subsystem*, nga sa diin upod sa nahambal na nga *subsystem*, nagalakip sang data nga nakolekta sang mga *research institutions* halin sa nagakalain-lain nga *bay areas* sa Pilipinas. And duha nga ini ka *subsystem* nagahimo sang data kag impormasyon nga magamit sa paghimo sang mga plano sa *coastal resource management* (CRM) sa kada FRMP *site*. Ang ini nga mga data kag impormasyon magamit man para magmonitor sang progreso sang ginahimo nga fisheries resource management nga mag inisyatibo sa mga *project sites* pagkatapos sang FRMP.
7. *Document Database Subsystem* nagalakip sang *electronic compilations* sang nagakalain-lain nga dokumento bahin sa pangisda kalakip yadto nga halin sa Fisheries Sector Program.
8. *Bibliographic Collection Database Subsystem* nagadugang sang mga kinahanglanon nga impormasyon sang *fisheries research* kay ini nagalakip sang mga references nga may relasyon sa *fisheries studies* sa Pilipinas, kag
9. *Data Synchronization and System Management Subsystem* gindisenyo para mag-integrar sang data halin sa nagakalain-lain nga lokasyon.

Sa subong nga ginahimo sa FIMC, amo ang lima ka bag-o nga *database subsystems* nga magapaayo sang kapabilidad sang mga nahambal na nga *systems* para masuportahan ang

BFAR sa paghimo sang iya nga buluhaton kag pagserbe sang iya nga mga kliyente angot sa E-Commerce Act kag Fisheries Code of the Philippines. Ang bag-o nga mga *subsystems* makakuha sang data halin sa mapa, commercial fisheries, export commodities kad estado sang dunang manggad, kag maghimo sang episyente nga pamaagi sa pagproseso sang document. Ang mga ini amo ang:

1. Commercial Fisheries Licensing Information Subsystem
2. Coastal Habitat Assessment Database Subsystem
3. Fisheries Export and Quality Control Database Subsystem
4. Document Workflow and Management Subsystem, kag
5. Map Information Management Subsystem

Ang data para sa PhilFIS nagahalin sa nagakalain-lain nga ginakuhaan sa bilog nga pungsod. Ang data nga halin sa munisipyo, ginahatag sang Fisheries Management Units sa mga munisipyo nga naga-implementar sang proyekto. Ang ini iga-upload kag *synchronized* sa mga rehiyunal nga databases, nga sa liwat iga-upload kag *synchronized* sa *national repository*. Gani ang data puwede makita sang mga *national offices* nga nagakinahanglan sang *fisheries-related statistics*.

PhilFIS Deployment sa mga Coastal Municipalities

Ang system sa umpisa gin-implementar sa mga FRMP sites nga nagasakop sang 100 ka munisipyo sa 18 *bays* sa bilog nga pungsod. Sa Rehiyon 6, ang FRMP gina-implementar sa Sapien Bay nga nagasakop sang munisipyo sang Batan, Ivisan kag Sapien nga yara sa probinsiya sang Aklan kag Capiz.

Ang naga-implementar nagpatigayon sang sunod-sunod nga training sa *data management*, halin sa *operation and maintenance* sang *system*, kag pag-organisar sang bag-o kag masaligan nga impormasyon para masuportahan ang paghimakas para sa kauswagan sang dunang manggad sa pangisda. Sunod sini, ang *system* gin-deploy sa mga *coastal municipalities* paagi sa paghatag sang *computers, softwares* kag ginakinahanglan nga training para epektibo nga magamit kag madumala ang *system*. And Fisheries Management Units sa mga munisipyo ginginhgyo man nga magsugod butang sang mga data sa *databases* para masanay sila sa *system* kag mangin eksperto sa paggamit sini kag episyente sa pag-implementar sang PhilFIS sa mga munisipyo.

Training bahin sa Geographic Information System (GIS) upod sa mga katapo sang BFAR Regional Offices kag sang PhilFIS coordinators

Estado sang Implementasyon sang PhilFIS

Sa pag-implementar, kinahanglan gid ang pagbag-o para mapaayo pa gid ang system para mangin angay gid sa mga nagagamit kag sa kinahanglanon nga data. Mapabaskug man sini ang *structural framework* nga magakapot sang madamo nga ginabutang nga data.

Sa subong, ang mga impormasyon nahanungod sa mga mangingisda ginakolekta sa mga *coastal municipalities*, sa kooperasyon sang opisyal sa gobyerno-lokal kag mga naga-organisar sa mga komunidad. Amo ini ang mga mauna nga data nga isulod sa fisherfolk database. Ang *raw data* halin sa *resource and socio-economic assessments* nga ginahimo sa 11 *bays*, kalakip ang Sapien Bay, ginasulod man subong sa *database*. Ginatinguhaan man subong

nga ang *system* mangin *fully operational* kag *institutionalized* sa BFAR sa katapusan sang proyekto sa 2005.

Bilang bahin sang Information, Education and Communications (IEC) nga parte sang PhilFIS, isa ka *web development and administration training* ang ginhimo para magpalapnag sang impormasyon halin sa system. Sa training, ang mga partisipante naghimo sang websites nga magaserbe bilang ila nga opisyal nga rehiyunal nga presensiya sa Internet kag magapatigayon sang paghatag sang *basic fisheries information services*. Samtang ang mga katapo sang BFAR kag sang ila mga nagakalain-lain nga kliyente nagakasanay na sa mga pag-uswag sa *information and communications technology*, ang ini nga mga *websites* ginapan-aw nga magpadasig sang komunikasyon sa bilog nga pungsod. Upod sa BFAR national website <http://www.bfar.da.gov.ph>, ang FIMC sa subong nagadumala sang *regional websites*, kalakip ang iya sang Region 6 nga puwede makit-an sa <http://region6.da.gov.ph>.

Si Agnes C Solis naga-obra sa Bureau of Fisheries and Aquatic Resources Regional Office No. 6 sa Iloilo City, Philippines. Yara siya na-assign sa PhilFIS and IEC Unit kag mapakig-angotan sa asolis@bfar.da.gov.ph.

Ang Kontribusyon sang mga Buluhaton sa Pagplano sa Buyloganay nga Proseso

Rommel P Guarin

BFAR's Planning, Monitoring and Evaluation Division

Planning, monitoring kag evaluation, tatlo ka importante nga instrumento sa pagpat-ud sang kadalag-an sang isa ka buluhaton. Ang monitoring isa ka regular nga pagkolekta, pagproseso kag pagreport sa tagadumalahan sang impormasyon bahin sa operasyon sang departamento, kag implementasyon sang programa kag proyekto. Ang evaluation nagalakip sang pagtimbang kon bala ang mga tinutuyo sang programa nalab-ot ukon wala, kag pagkuha sang leksiyon para ma-improbar ang madason nga parte sang implementasyon ukon pagplano sang palaabuton nga pograma kag proyekto.

SA Bureau of Fisheries and Aquatic Resources Regional Office 6, ang Planning, Monitoring and Evaluation Division (PMED) ang sentro nga sa diin ang impormasyon halin sa mga nagakalain-lain nga divisions, operating units, technology outreach stations, special projects kag provincial offices, ginaproseso kag ginabilog. Ang impormasyon nga makuha diri magamit sa pagpaayo sang paghatag sang serbisyo kag pag-anitipar sang ginapan-aw nga problema bag-o ini maatubang.

Si Mr. Roberto Espinosa, ang officer in charge sang PMED, nagapati nga ang ginapuntariya nga tinutuyo malab-ot sang husto paagi sa tul-id nga pagplano. Ginahatagan niya man sang importansiya ang pagbuylog sang mga mayor nga mga tawo ukon ahensiya nga may kahibatanan sa programa (*stakeholders*), sa pagdihon sang mga estratehiya kag paghibalo sang mga hilimuon nga makapaayo sang mga polisa padulong sa paghatag gahum sa mga mangingisda.

Buluhaton sa PMED

Ang masami nga buluhaton sa PMED nagalakip sang paghimo sang planning workshops, provincial orientations, kag sang monitoring and evaluation sang nagakalain-lain nga programa kag proyekto sa pangisda. Diri sini nga mga okasyon nga ang mga nagakalain-lain nga stakeholders nagadiskusyon kag nagatan-aw sang mga nahimo nila, pagpat-ud sang mga isyu kag problema nga may epekto sa implementasyon sang programa, kag pagkuha sang rekomendasyon halin sa mga partners: reperesentante sang local government units (LGUs), provincial fisheries coordinators, report officers, kag kon kaisa provincial agriculturists.

Partisipasyon sang LGU partner-implementers sang BFAR sa pagplano nagapaseguro nga may ara sila nga "tingug" sa pag-obra sang polisa. Si Mr. Espinosa makita nga naga-estorya sa mga fisheries extension officers nahanungod sa workplans nila

Sa sini nga mga workshops, ginahatagan gid sang importansiya ni Mr. Espinosa ang "bottom-up" nga pamaagi, nga sa diin ang mga project proposals kag iban pa nga mga rekomendasyon nagahalin sa *partner-implementers*, indi katulad sang sinang-una nga pamaagi nga sa diin ang mga ahensiya sang gobyerno amo ang nagadesisyon kon ano nga proyekto ang igahatag sa mga tawo. Ang buyloganay nga pamaagi mas matarong kay tungod nga ang mga tawo ang mas nakahibalo kon ang ginaproponer nga proyekto nagakabagay sa ila lugar. Ehemplo, ang mga

mangingisda sa probinsiya sang Antique sa Isla sang Panay, makapanagabay nga mas bagay sa ila ang proyekto sa pagtanum sang seaweed ukon maghimo sang mga galamiton sa pagkolekta sang similya sang bangrus.

Problema sa Pagplano kag Pagkuha sang Leksiyon

Ang pagplano indi mahapos nga daw galakat ka lang sa plaza: ang tanan nga maayo nga naplastar nga plano puwede nga nagaproblema bangud sang wala gina-ekspektar nga mga hitabo katulad sang pagbuhin sang budget, kulang sang counterpart nga pundo halin sa LGU, kag pagbaylo sang mga prayuridad sang LGU, ehemplo ang ila paghatag importansiya sa mga makit-an lang nga mga *infrastructure projects*. Mga pagkinot nga ginpatuman sang gobyerno tungod sang nagadako nga kakulang sa budget, nagtulod sa nagadumala nga magliwat sang plano sang mga buluhaton sa masunod nga tuig, wala labot sang problema nga gindulot sini sa paghiwat sang mga training kag monitoring nga aktibidad sa subong nga tuig.

Open forum gabulig klaro sang mga isyu kag problema nga makasablag sang implementasyon. Si Assistant Regional Director Juliet Demo-os nagaklaro sa mga LGU kon sin-o ang magasugod sang training kag strengthening sang Fisheries and Aquatic Resources Management Councils (FARMCs)

Apang ang ini nga mga problema makahatag sang leksiyon para sa kaayuhan. Halimbawa, sadtong provincial orientation sa Probinsiya sang Aklan, nagreklamo ang provincial agriculturist sa grupo nga wala siya mapahibalo sang mga proyekto nga gina-implementar sa ila probinsiya. Para masolbar ini, si Mr. Espinosa nagproponer nga dugang sa pagpadala sang mensahe sa gobernador, may separar nga kopya nga ipadala sa provincial agriculturist.

Sa lain pa gid nga kahigayunan, mga problema bahin sa koordinasyon ang natabo sa tunga sang province kag municipal-based fisheries extension officers sang Probinsiya sang Guimaras, nga sa diin ang isa wala mapahibalo sang mga aktibidad nga ginhimo sang isa. Para mapa-iway ang indi

paghangpanay kag pagdoble sang aktibidad sa palaabuton, ginrekomendar nga ang tanan nga fisheries projects dapat ikoordinar sa Provincial Office for Agriculture Services.

Ang isa pa ka problema nga naatubang sang planning division amo ang ulihi nga pagsumite sang accomplishment reports kag iban pa nga dokumento para sa pagbayad sang insentibo sang fisheries extension officers nga naga-implementar sang GMA-Fisheries Program² sa pila ka mga probinsiya. Sadtong bag-o lang natapos nga planning workshop, ginpangabay ni Mr. Espinosa si Mr. Ruel Almoneda, provincial fisheries coordinator sang Negos Occidental, nga pagpaambit sang iya naagyan bahin sini. Ang probinsiya ni Mr. Almoneda masami nga nagasumite sang mga kinahanglanon sa husto ng apanahon, bisan ikonsiderahon ang distansiya sang pinakalayo nga munisipyo kag sang kapital sang probinsiya sa siyudad sang Bacolod. Siling niya ginpatuman nila ang polisa sa ila nga lebel, sa estrikto nga pagsumite sa deadline kag pag-isyu sang *demerits* sa ila evaluation ratings sa indi makasumite.

Ang paghiwat sang planning nga mga aktibidad yara gid hasta san-o, sa presensiya sang gina-ekspektar kag wala gina-ekspektar nga mga upang. Amo ini ang isa ka paagi sang BFAR nga ma-inbolbar ang iya nga mga stakeholders sa paghimo sang polisa, ang benepisyu sini

² Ang Ginintuang Masaganang Ani – Fisheries Program gina-implementar sang BFAR para suportahan ang tinutuyo sang Fisheries Code of 1998 (Republic Act No 8550) kag Agriculture and Fisheries Modernization Act (Republic Act No 8435) nga nagalakip sang kaseguruhan sa pagkaon, pagpahagan-hagan sang gutom kag social equity, pagdugang sang kita kag pagganar, global competitiveness and sustainability. May katuyuan ini nga maghatag sang pungsudnon nga direksiyon kag framework para mapa-uswag kag madumala ang dunang manggad sang pungsod, nga gahatag importansiya sa paghimakas para sa kauswagan kag pagdumalahan.

ginahandum nga makalab-ot sa mga nagabenepisyu kag kliyente kag sa industriya sa pangisda sa kabilugan.

Si Rommel P Guarin isa ka katapo sang Planning, Monigtoring and Evaluation Division sang BFAR 6. Mapakig-angotan siya sa memo2mi@yahoo.com.

Ang Pagpundar sang Alyansa sang mga Gobyerno-lokal: Yabi sa Pagsustinir sang Integrated Fisheries and Aquatic Resource Management Councils (IFARMC)

Josephine P Savaris

Ang Pagpalapnag sang Eksperyensiya sang Isa ka Munisipyo

Ang pag-implementar sang coastal resource management (CRM) nga programa sang PhilDHRRA paagi sa tripartite partnership approach³ sa Inopacan, Leyte ang nagtuga sang mga kinahanglanon nga pagbag-o katulad sang pagporma sang isa ka mabaskug nga konseho, ang Fisheries and Aquatic Resource Management Council (FARMC). Ang FARMC may mando nga magbulig sa *local legislative body*, ang Sangguniang Bayan (SB), sa pagdumala, konserbar, proteher, kontrolar, pagrehabilitar sang dunang manggad sa kadagatan kag tubigan. Ang FARMC ang magarekomenda sang nagaka-igo nga plano kag ordinansa sa SB para sa kaseguruhan sa pagkaon kag kabilugan nga kaayuhan sang mga magagmay nga mangingisda.

Sang 2001, isa ka proyekto nga gintawag “Mobilizing Fisherfolk Formations in Western Leyte” - nga ginpunduhan sang Oxfam Great Britain – nagtigayon sang ideya nga mapalapnag ang eksperyensiya sa pag-implementar sang CRM sa Inopacan nga magsakop sang lima ka tupaday nga mga munisipyo sang Hindang, Hilongos, Baybay, Bato kag Matalom. Ang katuyuan sang proyekto nagalakip sang komplementasyon sang mga ordinansa kag pagporma kag pagpabakud sang municipal FARMCs sa anum ka munisipyo. Ang ini nga MFARMCs pagahugpungon bilang isa ka Integrated MFARMC nga amo ang manguna sa pagdumala sang komon nga lugar palangisdaan nga ginapangisdaan sang kadam-an nga mangingisda sa Western Leyte, Camotes Sea.

Nga-a Hugpungon ang Municipal FARMCs?

Ang nagakalain-lain nga stakeholders sa Western Leyte nakakita sang pila ka rason kon nga-a nagdesisyon sila nga hugpungon ang MFARMCs:

- Kinahanglanon nga may ara nga complementary nga mga ordinansa sa mga munisipyo
- Kinahanglan sang mga LGU nga lubus-lubuson ang ila manggad (abilidad sang pumuluyo ukon pinansiyal) paagi sa pag-ambitanay sini
- Ang mga institusyon kag ahensiya nga naga-obra para sa CRM nagakinahanglan nga magbuligay kag magkoordinar para may pat-ud nga direksiyon
- Ang nagapartisipar nga mga munisipyo ang dapat magbuyloganay sa pagdumala kag pagproteher sang dunang manggad sa kadagatan kag baybayon sa may Camotes Sea, komon nga pangisdaan sang kadamuan nga mangingisda
- Ang nagabalik-balik nga mga isyu masolbar paagi sa hugpong nga paghimakas sang nagakooperar nga mga munisipyo
- Malab-ot ang maayo nga representasyon sang mga magagmay nga mangingisda paagi sa linkages kag networking, kag
- Para may mas maayo nga resulta ukon madangtan

Paghimo sang Alyansa kag mga Akyibidad sang nga Local Government Units (LGUs)

Sa ulihi nga bahin sang 2001, ang proseso sa pagpundar sang alyansa ginsuguran paagi sa pagbisita kag pag-orient sang anum ka mga local chief executives (LCE) sa kakinahanglanon sang paghugpong. Isa ka grupo and ginporma para manguna sa mga aktibidad padulong sa

³ Pamaagi nga nagabuyloganay ang tatlo ka stakeholders: NGO, LGU kag PO sa pagpatigayon sang programa sa kauswagan.

paghugpong, kalakip diri ang Municipal Agriculture Officer (MAO), representante sang Philippine National Police (PNP) kag SB on Agriculture and Fisheries. Ang grupo naghimo sang Memorandum of Agreement (MOA) nga ginpirmahan sadtong Abril 2002 sang mga LCE sang anum ka nagapartisipar nga munisipyo. Ang pinaka-importante sa MOA amo ang pagporma sang isa ka integrated FARMC. Ginklaro man ang papel sang IFARMC kag-ang suporta nga igahatag sang mga LGU.

Pirmahanay sang MOA sang mga LCEs sang mga nagapartisipar nga LGUs

Sunod-sunod nga mga buluhaton ang ginhimo sa sini nga mga munisipyo, kalakip sang pagporma kag pagliwat organisar sang mga municipal FARMCs kag sa pag-integrar sa ila sa una nga bahin sang 2002. May mga konsultasyon kag workshops ang ginhiwat para mapat-ud ang komon kag nagaliwat-liwat nga mga isyu. Ang pag-imbenteryo kag pagtan-aw liwat sang yara na nga mga ordinansa ang ginhimo, nga nangin basehan sa pagrekomendar sa SB sang pagdihon sang mga ordinansa sa munisipyo nga mas komplementaryo kag nagahatag igtalupangud sa komon nga mga CRM nga isyu.

Ang IFARMC nagpaidalum sa mga paghanas kag seminar para mapasanyog kag mapa-uswag ang iya kapasidad bilang isa ka organisasyon. Kalakip sa mga capacity-building nga aktibidad amo ang leadership and values training, oryentasyon sa importante nga mga punto sa New Fisheries Code of 1998, paralegal enhancement sang FARMC law enforcement arm, Bantay Dagat, kag study tour para sa mga pinuno sang IMFARMC sa mga lugar nga may CRM sa Aklan kag Iloilo.

Mga IMFARMC participants nga nagstudy tour sa Aklan kag Iloilo

Ang isyu bahin sa malakâ nga partisipasyon sang mga babaye sa FARMCs gintagaan igtalupangod paagi sa paghiwat sang isa ka Gender Planning kag Trainers Training, nga may nalab-ot nga hisugtanay sa aktibo nga pagdugang sang nga babaye sa miyembro kag opisyales sang FARMC.

Para madugangan ang pagkamulat sang mga mangingisda sa Western Leyte, isa ka programa sa radyo bahin sa CRM nga mga topiko, ang ginwaragwag sa kahanginan sa anum ka bulan paagi sa DYAB⁴ sa Cebu. Ang mga mangingisda sa anum ka mga munisipyo kag iban pa nga malab-ot sang

DYAB, nagapamati sang diskusyunan sang mga isyu kag iban pa nga impormasyon nga ginahatag sang programa sa sulod sang 30 ka minutos kada Sabado.

Ang IMFARMC nagpaidalum man sa mga buluhaton para mapa-uswag kag mapabaskug ini bilang isa ka organisasyon. Ang ini nga buluhaton naglakip sang pagpili sang mga opisyales, regular nga pulong-pulong nga sa diin ang mga miyembro nga munisipyo nagabuslanay patigayon sang aktibidad, kag paghimo sang Integrated MFARMC policy.

⁴ Ang DYAB isa ka AM nga estasyon sa radyo nga mabati-an sa probinsiya sang Cebu, Philippines

Pagsakdag sa IMFARMC

Waay sapayan sa mga duha-duha bahin sa kuhaan pundo para sa IMFARMC, ang mga hilikuton ginpadayon sang 2003. Kalakip sa mga paghimakas amo ang pagkampaniya sa paghatag impormasyon kag pagpalapnag sini, paghiwat sang integrated seaborne patrol operations, kag pagbulig sa pagdihon sang municipal fisheries ordinances sang iban nga mga munisipyo sang Matalom kag Hindang. Sang 2003, ang IMFARMC sa Western Leyte ginrekognisar sang BFAR. Sang 2004, ang mga pinuno sang IMFARMC nagtutok sa linkaging kag networking. Ang IMFARMC Chairperson nangin miyembro sang Council of Leaders sang Visayan Fisherfolk Alliance. Ang MFARMC Chairperson sang Inopacan napilian bilang Rehiyunal nga representante sang FARMC sa Rehiyun 8. Nagpartisipar man ang mga pinuno sang IMFARMC sa pila ka mga CRM-related nga mga paghiwat, katulad sang bag-o lang natapos nga 5th Visayas Fisherfolk Symposium kag rehiyunal nga konsultasyon bahin sa bag-o nga mga polisa sa pangisda.

Sang 2005, ang IMFARMC magapangatubang sa madamo nga paghankat. Apang, sa pangako kag suporta sang mga LGU sang Baybay, Inopacan, Hindang, Hilongos, Bato kag Matalom, kag bulig man sang mga ahensiya sa gobyerno kag sang igabulig sang mga partners nga nagahatag sang pundo, ang ini nga mga paghankat maatubang man nga may kabaskug kag kampante sang buot tungod nagakaisa ang mga tawo sa ila tinutuyo nga paayuhon ang pangabuhi sang mga magagmay nga mangingisda sa Western Leyte.

Si Josephin P Savaris isa ka Programme Coordinator sang PhilDHRRRA sa Visayas. Mapakig-angotan siya sa jo_savaris@yahoo.com.

Nahanungod sa STREAM Journal

Ginabantala sang STREAM – Support to Regional Aquatic Resources Management
Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific (NACA) Secretariat
Suraswadi Building
Department of Fisheries Compound
Kasetsart University Campus
Ladyao, Jatujak, Bangkok 10903
Thailand

Editorial Team

Kath Copley, STREAM Communications Specialist
Graham Haylor, STREAM Director
William Savage, STREAM Communications Specialist

Katuyuan

Ang STREAM Journal ginabantala kaapat ka beses ukon *quarterly* sa isa ka tuig para mapasanyog ang partisipasyon, komunikasyon kag polisa nga nagasuporta sa palangabuhian sang mga imol nga nagapanginpulos sang dunang manggad sa kadagatan sa Asya-Pacifico, kag magpundar sang pagpakig-angot sa mga nagadumala sang dunang manggad sa kadagatan kag sang iban nga mga sektor sa iban nga rehiyon. Ang STREAM Journal nagasakop sang mga isyu nga angot sa mga tawo nga ang palangabuhian nagalakip sa pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan, labi na gid sa mga tawo nga limitado ang palangabuhian, kag gobyerno, non-government kag internasyonal nga practioners nga nagakipagbahin sa ila sa komunidad. Ini nga mga isyu, nagalakip sang pagtuon, pagdumala sang konplikto, impormasyon, kag teknolohiya sa komunikasyon, pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan, layi, palangabuhian, gender, partisipasyon, mga tawo nga may kahilabtaan sa sini nga isyu (stakeholders), polisa kag komunikasyon.

Isa man ka importante nga katuyuan sang STREAM Journal ang paghatag sang oportunidad nga mabatian ang mga talagsa lang mabatian nga mga tingog kag mabalhag sa isa ka propisyunal nga pahayagan nga praktikal kag medyo *academic*. Ang unod sang STREAM Journal indi dapat hunahunaon nga nagapabutyag sang panan-awan sang bisan ano nga organisasyon ukon ahensiya kundi pahayag sang mga indibidwal sunu sa ila inagihan. Samtang ang manunulat responsable sang ila mga artikulo, ang STREAM nagarekognisar kag naga-ako sang responsibilidad sa kon ano man nga *editorial bias* o kakulangan.

Distribusyon

Ang STREAM Journal may yara nga tatlo ka mga format:

- ang *electronic version* nga pagaprintahon kag gipanagtag sang STREAM Communication Hubs
- ang version nga puwede makuha kag ma-download sa PDF format halin sa STREAM Website sa www.streaminitiative.org, kag
- ang printed nga version nga ginapanagtag gikan sa NACA Secretariat.

Kontribusyon

Ang STREAM Journal nagahingyo sang kontribusyon sang mga artikulo nga may interes sa mga nagagamit sang mga dunang manggad sa kadagatan kag sa mga tawo nga naga-obra upod sa ila. Ang *STREAM Journal* nagasuporta man sang mga upod sa trabaho nga naga-obra sa komunidad para magdukumento sang ila mga inagihan sa mga pahina nga ini.

Ang mga artikulo dapat masulat sa simple nga Ingles kag indi magasobra sa 1,000 ka tinaga ang kalawigon (mga duha ka pahina sang A4 sa single-spaced text).

Ang mga kontribusyon puwede mapadala kay William Savage, STREAM Journal Editor, sa savage@loxinfo.co.th. Sa dugang pa nga kasayuran, makig-angot kay Graham Haylor, STREAM Director, sa ghaylor@loxinfo.co.th.

Nahanungod sa STREAM

Ang Suporta sa Rehiyonal nga Pagdumala sang Dunang-Manggad sa Kadagatan ukon Support to Regional Aquatic Resources Management (STREAM) isa ka inisyatibo nga gindesyino sa sulod sang lima ka tuig nga Obra Programa sang Network of Aquaculture Centres in Asia-Pacific (NACA). Ang katuyuan sini amo ang pagsuportar sang mga ahensiya kag institusyon sa :

- Paggamit sang mga yara na kag mga palaabuton nga inpormasyon sa mas epektibo nga paagi,
- Paghangop sang tul-id sa mga palangabuhian sang mga imol
- Pagbulig sa mga imol nga maka angkon sang mas labi nga impluwensiya sa pagdihon sang mga layi kag pamaagi nga may epekto sa ila pangabuhi

Ang STREAM magahimo sini paagi sa pagsuporta sang mga pang-kauswagan nga polisa ukon layi kag mga pamaagi sang mga nagabulig nga institusyon, kag pagpasanyog sang ila abilidad sa:

- Pagpahatpahat sang mga isyu nahanungod sa pagdumala sang mga dunang manggad sa kadagatan nga naga apekto sang palangabuhian sang mga imol
- Pagmonitor kag pagbinagbinag sang mga nagakalain lain nga pagdumala sang dunang manggad sa kadagatan
- Paghatag sang inpormasyon ,kag
- Pagpakig-angot sa mga sektor kag mga kapungsoran

Ang STREAM nga inisyatibo nasandig sa pagbinuligay, nga nagalakip sa pagbuyloganay sang mga nagpundar nga grupo (AusAID, DFID, FAO and VSO) nga nagasuportar sang NACA. Ini naggamit sang komprehesibo nga paagi, nga nagatuyo sa pagpaalinton kag pagpakig-angot sa mga katawhan nga may kahilabtan sa pagdumala sang aton manggad sa kadagatan kag pagbulig sa ila sa pagpasanyog sang desinyo sang inisyatibo, implementasyon kag pagdumala.

Ang pagbuyloganay nga obra ginapakig-angot sa kada pungsod paagi sa Nasyonal Coordinating Teams kaupod ang Nasyonal nga Koordineytor (isa ka senyor kag nasyonal nga empleyado sang gobyerno) kag sang Communications Hub Manager (isa ka full-time nga nasyonal nga opisyal nga suportado sang STREAM sa una nga duha ka tuig) kag naga-angot sa madamo nga mga pumuluyo nga may kahilabtan. Ang Communications Hub may yara nga sistema sang komunikasyon nga nagalakip sang *hardware, software*, paghanas, suporta sa teknolohiya sa inpormasyon kag pagpakig-angot kag suporta sa pagpauswag sang katawhan, kag ang pagpakig-angot paagi sa internet.

Ang nasyonal nga koordinasyon ginagiyahan sang Pungsodnon nga Dokumento sa Stratehiya ukon Country Strategy Paper (CSP) nga tuigan nga gina-repaso kag gindihon sang Koordineytor kag Hub Manager paagi sa pagpakighinun-anon sa mga pumuloyo kun sa diin sila nagapakig-angot sang masami. Ang CSP nagakilala sang mga importante nga isyu, nagapakita sang rehiyunal nga pakig-angot, nagaplano kag nagaprayuridad sang mga importante nga dapat himuon kag nagapangita sang pundo para sa mga stratehiya gikan sa STREAM ukon sa iban pa (nga may pagbulig gikan sa STREAM).

Ang Rehiyonal nga Opisina sang STREAM (nga nahamtang sa NACA Secretariat sa Bangkok) nagahatag direksiyon sa inisyatibo, nagabulig sa rehiyonal nga koordinasyon kag nagahatag pundo kag nagadumala sang mga nagakalain lain nga yunit sa palangabuhian, pagpasanyog sang polisa, komunikasyon kag mga espesyal nga isyu. Ang sentro sang kumonikasyon naga-angot sang mga inter-aksyon, mga natun-an sa leksiyon kag aktibidades sang paghugponganay.

Ang implementasyon sang STREAM isa ka sulitsulit nga pamaagi, nga ginsugoran sa Cambodia kag Vietnam kag igapalapnag sa bilog nga Asya-Pasipiko sa diin ang mga oportunidad yara sa pagbulig sang kaimulon kag pagpasanyog sang maayo nga pang gobyerno, samtang ang eksperiyensiya naagyan, ang leksiyon nga natun-an, ang epekto napakita kag ang dugang nga pundo naangkon. Ang estratehiya sang komunikasyon sang STREAM may katuyuan sa pagdugang sang epekto sini paagi sa pagpaseguro nga ang mga ihibalo kag abilidad napahibalo sa mga pamaagi sang pagkambiyo sa bilog nga rehiyon, kag ang mga leksiyon nga natun-an ginapalapnag sa bilog nga Asya-Pasipiko. Ang STREAM Journal kag ang kaupod sini nga Diskusyon nga Pagpakighinun-anon sa STREAM Website, mga parte sang sini nga estratehiya.

STREAM National Communications Hub Managers

Cambodia	Sem Viryak	<cfdo@camnet.com.kh>
India	Rubu Mukherjee	<rubumukherjee@rediffmail.com>
Indonesia	Aniza Suspita	<indostream@perikanan-budidaya.go.id>
Lao PDR	Phanthavong Vongsamphanh	<phanthavongkv@hotmail.com>
Myanmar	Khin Muang Soe	<aquadof@myanmar.com.mm>
Nepal	Nikanth Pokhrel	<agroinfo@wlink.com.np>
Pakistan	Muhammad Junaid Wattoo	<junaid_narc@yahoo.com>
Philippines	Elizabeth Gonzales	<streambar-phil@skynet.net>
Sri Lanka	Athula Senaratne	<athulasenaratne@yahoo.com>
Vietnam	Nguyen Song Ha	<streamsapa@vietel.com.vn>
Yunnan, China	Susan Li	<blueseven@mail.china.com>